

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่

ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม

Extension Guidelines for Khao Dawk Mali 105 Rice Seed Production of Rice Collaborative Farming
Farmers in Wapi Pathum District, Maha Sarakham Provinceสุวรีย์ เคนหงษ์ (Suwaree Khenhong)¹ สินีนาถ ครุฑเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khrutmuang Sanserm)²พลสรารณ สุรารณมย์ (Ponsaran Saranrom)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพสังคม เศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกร 2) การผลิต การส่งเสริม และการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 3) ปัญหาการผลิต การส่งเสริม และการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และ 4) เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ในพื้นที่อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ปี 2560 ถึง 2562 จำนวน 1,353 ราย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยสูตรทาร์โร ยามาเน่ ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.06 ได้ 231 ราย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยวิธีจับสลากตามรายชื่อเกษตรกรตามสัดส่วนที่กำหนด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ผลการวิจัย พบว่า 1) เกษตรกร ร้อยละ 51.1 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 54.74 ปี มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 27.68 ปี ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 11.30 ปี ร้อยละ 97.8 มีอาชีพหลักเป็นการทำนา ร้อยละ 52.4 มีอาชีพรองเป็นการรับจ้าง รายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือน เฉลี่ย 56,504.02 บาทต่อปี มีรายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน เฉลี่ย 42,420.05 บาทต่อปี มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 16.54 ไร่ มีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 7.62 ไร่ 2) การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ร้อยละ 49.8 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เกษตรกรได้รับการส่งเสริมแบบกลุ่มอยู่ในระดับมาก เกษตรกรได้รับการสนับสนุน ด้านการบริการอยู่ในระดับมาก 3) เกษตรกรมีปัญหาด้านการผลิตอยู่ในระดับมากใน 4 ด้านได้แก่ การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การเก็บเกี่ยว การเตรียมพื้นที่ และวิธีการปลูกข้าว และมีปัญหาด้านการส่งเสริมและด้านการสนับสนุน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 4) เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เห็นด้วยกับแนวทางด้านการส่งเสริม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเห็นด้วยกับแนวทางด้านการสนับสนุนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย การส่งเสริมในระบบแปลงใหญ่ จำเป็นต้องมีการทำงานเชิงบูรณาการ ร่วมกันระหว่างเกษตรกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกร ตลอดกระบวนการผลิต ตลอดโซ่อุปทาน และสอดคล้องกับระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V System) หน่วยงานภาคเอกชนสนับสนุนด้านการตลาด และการพัฒนาคุณภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร และควรส่งเสริมการจัดทำแปลงเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริม การผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 นาแปลงใหญ่ จังหวัดมหาสารคาม

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช suwaree724@gmail.com² รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช tukstou@hotmail.com³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Oh1981@gmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

Abstract

The purpose of this research was to study 1) socio-economic conditions and other factors of farmers, 2) production, extension and support for the production of Khao Dok Mali 105 rice variety, 3) problems of production, extension and support for production of Khao Dok Mali 105 rice variety, and 4) the suggestions extension of the production of Khao Dok Mali 105 rice variety by rice collaborative farming farmers in Wapi Pathum District, Mahasarakham Province. The research population was 1,353 farmers participating in rice collaborative farming project in Wapi Pathum District, Mahasarakham Province during 2017 to 2019. The sample size was 231 which was determined by using Taro Yamane's formula with an error level of 0.06. The sample was selected based on simple random sampling by drawing lotlery from the list of farmers according to the specified proportion. An interview questionnaire was used as an instrument for data collection. Data were analyzed by using descriptive statistics including frequency, percentage minimum and maximum values , mean, standard deviation, and ranking. The results indicated that 1) 51.1% of the farmers were males with an average age of 54.74 years. An average farming experience was 27.68 years and an average rice seed production was 11.30 years. 97.8% of them were rice farmers. Secondary occupation of 52.4% of them was employees. An average household income was 56,504.02 baht per year, an average household non-agricultural income was 42,420.05 baht per year, an average farm area was 16.54 rai, and an average rice seed production area was 7.62 rai. 2) The proportion of 49.8% had the highest level of the production of Khao Dok Mali 105 rice variety seeds. Group extension was stated at a high level and the extension service was at a high level. 3) The production problem was indicated at the high level, consisting of 4 areas namely maintenance of rice seed plots, harvest, land preparation, and method of rice planting. Overall extension and support for the production was rated at the moderate level. 4) Farmers agreed with the guidelines to produce Khao Dok Mali 105 rice variety seeds at high level. Overall extension guidelines was indicated at the high level. Overall support guideline was stated at the highest level. Farmers had the highest agreement with marketing support guidelines. The suggestions included that extension collaborative farming system, integrated work among farmers, government officials and the private sector is necessary. Government agencies should support and facilitate the work and operation. This can increase the bargaining power of farmers throughout the production process and the supply chain and in line with the Training and Visit (T&V) agricultural extension system. On the other hands, the private sector should support marketing and quality development to add value to agricultural products and preparation of learning plots should be extended for increasing productivity.

Keywords: Extension guidelines, Khao Dawk Mali 105, Rice seed production, Rice collaborative farming, Maha Sarakham Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

บทนำ

ข้าวเป็นพืชอาหารและพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวที่นิยมปลูกในประเทศไทยมีอยู่ 2 ชนิด คือ ข้าวเจ้าและข้าวเหนียวทั้งในด้านการบริโภคและส่งออก แต่ชนิดที่มีการปลูกมากที่สุดคือ ข้าวเจ้า โดยเฉพาะข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งปลูกได้ทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแหล่งผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ที่มีคุณภาพ ซึ่งการที่จะได้ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ที่มีคุณภาพนั้น ต้องมาจากระบบการผลิตที่มีคุณภาพเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการผลิต ปัจจุบันกรมการข้าวได้มีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งศูนย์ข้าวชุมชน กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ รวมทั้งผู้ประกอบการสมาคม ชมรม และระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยคัดเลือกเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่จัดทำเป็นแปลงต้นแบบในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าว สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวใช้เอง และจำหน่ายให้แก่เกษตรกรทั่วไป ซึ่งในปีการผลิต 2561/62 มีแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 จำนวน 508,233 ตัน (กรมการข้าว, 2561) แต่ประสบปัญหาในเรื่องศักยภาพของพื้นที่บางแห่งของชุมชนไม่พร้อมสำหรับผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี และในปี 2562 เกษตรกรทั่วทุกภาคของประเทศไทยประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ทั้งภัยแล้ง และอุทกภัย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังพบการระบาดของโรคไหม้ในข้าว (กรมการข้าว, 2562) ทำให้ผลผลิตตกต่ำและไม่สามารถผลิตพันธุ์ข้าวให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรได้ ส่งผลให้เมล็ดพันธุ์ข้าวขาดแคลน ราคาค่อนข้างสูง และไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกฤดูกาลต่อไป

อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมากที่สุด คือ ข้าว ในปี 2562 มีเกษตรกร 22,605 ครัวเรือน พื้นที่ปลูกข้าว 297,377 ไร่ ปลูกข้าวเหนียว พื้นที่ 123,424 ไร่ ปลูกข้าวเจ้า พื้นที่ 173,953 ไร่ ซึ่งเป็นข้าวขาวดอกมะลิ 105 ถึง 172,507 ไร่ จำนวนผลผลิตเฉลี่ย 351 กิโลกรัมต่อไร่ โดยมีผลผลิตรวม 60,549,957 กิโลกรัม (สำนักงานเกษตรอำเภอวาปีปทุม, 2562) จึงส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันและเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรในการผลิตข้าวที่มีคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มมูลค่าผลผลิตได้ โดยอำเภอวาปีปทุมมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ตั้งแต่ปี 2560 - 2562 จำนวน 40 แปลง เกษตรกร 1,353 ราย พื้นที่ 15,230 ไร่ จำนวนผลผลิต 5,345,730 กิโลกรัม แต่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เพียง 53,000 กิโลกรัม ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด (สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม, 2562) อีกทั้งเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ยังประสบปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ที่มีคุณภาพ ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้นจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปพัฒนาแนวทางการส่งเสริมให้เกษตรกรนาแปลงใหญ่ สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาสภาพของการผลิต การได้รับการส่งเสริม และการได้รับการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาปัญหาการผลิต การได้รับการส่งเสริม และการได้รับการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

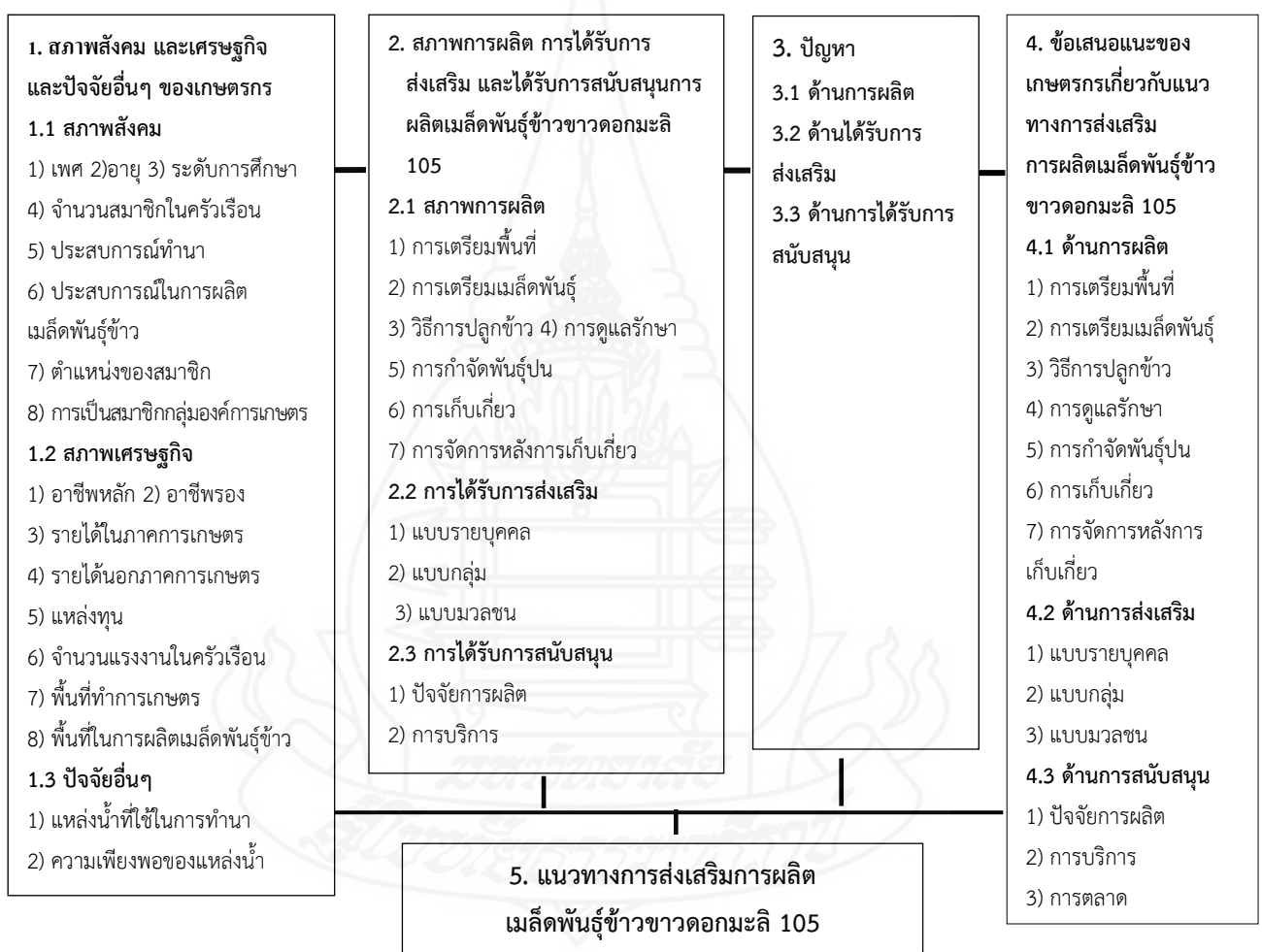
การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

5. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ในพื้นที่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม ปี 2560 ถึง 2562 จำนวน 40 แปลง โดยมีจำนวนเกษตรกรทั้งสิ้น 1,353 ราย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ใช้ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 6 หรือ 0.06 ได้จำนวน 231 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

คือ แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยลักษณะคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด โดยแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม ตอนที่ 2 สภาพการผลิต การส่งเสริม และการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม ตอนที่ 3 ปัญหาการผลิต การส่งเสริม และการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม การทดสอบความเที่ยงจากกลุ่มตัวอย่าง 30 ราย ตอนที่ 3 ปัญหาการผลิต การส่งเสริม และการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 เท่ากับ 0.827 ตอนที่ 4 ความต้องการแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 เท่ากับ 0.978 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการจัดอันดับ โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้ 1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81-2.60 = น้อย 2.61-3.40 = ปานกลาง 3.41-4.20 = มาก และ 4.21-5.00 = มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกร ร้อยละ 51.1 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 54.74 ปี ร้อยละ 55.0 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.46 คน มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 27.68 ปี ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 11.30 ปี ร้อยละ 72.3 มีตำแหน่งสมาชิก ร้อยละ 93.5 เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้านาคาเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 97.8 มีอาชีพหลักเป็นการทำนา ร้อยละ 52.4 มีอาชีพรองเป็นการรับจ้าง รายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือน ปี 2562 เฉลี่ย 56,504.02 บาท มีรายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ปี 2562 เฉลี่ย 42,420.05 บาท ร้อยละ 66.2 ใช้ทุนส่วนตัว มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.07 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 16.54 ไร่ มีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 7.62 ไร่ ร้อยละ 68.7 ใช้แหล่งน้ำฝนในการทำนา ร้อยละ 86.6 แหล่งน้ำไม่เพียงพอ

2. การผลิต การส่งเสริม และการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม

2.1 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม พบว่าเกษตรกรมีการผลิตอยู่ 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การเตรียมพื้นที่ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 93.5 มีการปฏิบัติในการปรับระดับพื้นที่ให้ราบเรียบสม่ำเสมอทั่วทั้งแปลง
- 2) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 97.0 มีการปฏิบัติในการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูกไม่เกิน 2 ฤดูกาล
- 3) วิธีการปลูกข้าว พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 41.6 มีการปฏิบัติในการใช้ระยะในการปักดำระหว่างแถวและระหว่างกอ 20 x 25 เซนติเมตร และร้อยละ 41.6 เท่ากันใช้ต้นกล้า 3-5 ต้น ปักดำด้วยความลึก 3-5 เซนติเมตรเท่ากัน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

4) การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 91.8 มีการปฏิบัติในการคำนวณปริมาณการใส่ปุ๋ยในแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว

5) การกำจัดพันธุ์ปน พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 95.2 มีการปฏิบัติในการคัดถอนพันธุ์ปน โดยถอนทั้งต้นและราก แล้วนำออกไปทิ้งข้างนอกแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว

6) การเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 99.6 มีการปฏิบัติในการแยกการเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ข้าวและเมล็ดพันธุ์ข้าวทั่วไปออกจากกัน

7) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 99.6 มีการปฏิบัติในการลดความชื้นเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เหลือประมาณ 12-14 เปอร์เซ็นต์ หลังการเก็บเกี่ยว และตากเมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 3-4 แดด เท่ากัน

สรุปการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 49.8 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด มีการปฏิบัติอยู่ระหว่าง 20 - 25 ข้อ

2.2 การวิเคราะห์การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม เกษตรกรได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก คือ การส่งเสริมแบบกลุ่ม

2.3 การวิเคราะห์การสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกษตรกรได้รับการสนับสนุนอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านการบริการ

3. ปัญหาเกี่ยวกับการผลิต การส่งเสริมและการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ปัญหาด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้ ปัญหาด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาอยู่ในระดับมากใน 4 ด้าน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการใช้ปุ๋ยทำนาข้าวสูง ค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวสูงพื้นที่นาเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ ค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานปลูกข้าวสูง และอยู่ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน ได้แก่ ขาดพื้นที่ตากเมล็ดพันธุ์ข้าว ปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาไปตรวจตัดพันธุ์ปน

ปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้ ปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร นาแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมแบบมวลชนมีปัญหาสัญญาณอินเทอร์เน็ต การส่งเสริมแบบกลุ่ม คือ ขาดการศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การส่งเสริมแบบรายบุคคล คือ ระยะทางจากสำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศถึงกลุ่มนาแปลงใหญ่มีระยะทางที่ไกล

ปัญหาในการดำเนินการสนับสนุนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นประเด็น พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านการสนับสนุนอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น คือ ขาดเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและเกษตรกรมีปัญหาในการสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง 3 ประเด็นได้แก่ ขาดการสนับสนุนด้านการตลาด ขาดการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในด้านการตลาด เช่น กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร นาแปลงใหญ่ ในอำเภอบ้านป่าสัก จังหวัดมหาสารคาม โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 ด้านการผลิต

ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 อยู่ในระดับมาก ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเตรียมพื้นที่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดพันธุ์ปน วิธีการปลูกข้าว

4.2 ด้านการส่งเสริม

ข้อเสนอแนะแนวทางด้านการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมแบบกลุ่ม การส่งเสริมแบบรายบุคคล และการส่งเสริมแบบมวลชน

4.3 ด้านการสนับสนุน

ข้อเสนอแนะแนวทางด้านการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อเสนอแนะแนวทางการสนับสนุนอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือ ด้านการตลาดและ ข้อเสนอแนะแนวทางการสนับสนุนอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านปัจจัยการผลิต และด้านการบริการเท่ากัน

5. แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในอำเภอบ้านป่าสัก จังหวัดมหาสารคาม มีดังนี้

5.1 ด้านการผลิต ได้แก่ การเตรียมพื้นที่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว วิธีการปลูกข้าว การปฏิบัติดูแลรักษาแปลง เมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยว และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ใช้วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร และฝึกปฏิบัติ จัดทำแปลงสาธิตเพื่อเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก และใช้การส่งเสริมแบบรายบุคคลร่วมด้วยใน ด้านการกำจัดพันธุ์ปน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ติดตามให้คำแนะนำการกำจัดพันธุ์ปนทุกระยะ

5.2 ด้านปัจจัยการผลิต ใช้วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยให้มีการจัดตั้งศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน

5.3 ด้านการบริการ ใช้วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน โดยใช้สื่อเอกสารวิชาการ ชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว

5.4 ด้านการตลาด ใช้วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน โดยใช้สื่อช่องทางออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด และประชาสัมพันธ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อมูลสภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอบ้านป่าสัก จังหวัด มหาสารคาม

1.1 **เพศ** เกษตรกร ร้อยละ 51.1 เป็นเพศชายซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิกโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 68.0 เป็นเพศชาย เช่นเดียวกับ อารมณ์ จำเนียรกุล (2549, น.50) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

105 ของสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย แต่ไม่สอดคล้องกับ สิรินาถ อินทวน (2560, น.70) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม พบว่า เกษตรกรร้อยละ 65.4 เป็นเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนัตต์ ศรีวิเศษ (2558, น.132) ศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวในรูปแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกรอำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า เกษตรกรส่วนมากเป็นเพศหญิง และกฤษฎิน คำตัน (2549, น.123) ศึกษาศักยภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครราชสีมา ในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า เกษตรกรส่วนมากเป็นเพศหญิง การศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อาจเนื่องมาจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกแปลงใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นเพศชาย ซึ่งถือว่าดีเพราะว่าการทำการเกษตรในพื้นที่ส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนจะเป็นผู้นำและตัดสินใจ

1.2 อายุ เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 54.74 ปี ซึ่งใกล้เคียงผลการวิจัยของสิรินาถ อินทวน (2560, น.70) พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53.57 ปี สอดคล้องกับ ชนัตต์ ศรีวิเศษ (2558, น.132) พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53.12 ปี และเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56.43 ปี ซึ่งแตกต่างจาก กฤษฎิน คำตัน (2549, น.123) ที่พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 46.90 ปี และสนธิลา บุญมาก (2557, น.55) พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 46.45 ปี อาภรณ์ จำเนียรกุล (2549, น.50) พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 47.19 ปี สิริภาพ มาเหิม (2556, น.58) พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 49.47 ปีซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฬาลักษณ์ ทิวกะโทก (2558, น. 770) ศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาการประกอบอาชีพปลูกผักของเกษตรกรตำบลบึงบอน อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี พบว่า มีอายุเฉลี่ย 49.97 ปี อาจเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยึดอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักมานาน ทำให้เกษตรกรมีอายุค่อนข้างสูง อีกทั้งการที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้ด้านการเกษตรยังขาดผู้สืบทอดในการทำนา ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ที่คนวัยหนุ่มสาวจะเดินทางไปทำงานในตัวเมืองใหญ่ ทำให้คนในพื้นที่เป็นผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพการเกษตร

1.3 ระดับการศึกษา เกษตรกรร้อยละ 42.4 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสิรินาถ อินทวน (2560, น.70) พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา สอดคล้องกับอาภรณ์ จำเนียรกุล (2549, น.50) ชนัตต์ ศรีวิเศษ (2558, น.132) สนธิลา บุญมาก (2557, น.55) และสิริภาพ มาเหิม (2556, น.58) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาจเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างสูง ซึ่งในอดีตระบบการศึกษายังไม่ได้ได้รับการพัฒนา เกษตรกรจึงได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา แล้วมาประกอบอาชีพทำการเกษตร

1.4 ประสบการณ์ในการทำนา เกษตรกร มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 27.68 ปี สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎิน คำตัน (2549, น.123) พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 27.08 ปี แต่แตกต่างกับงานวิจัยของเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 36.77 ปี ที่มีประสบการณ์ในการทำนามากกว่า และสิริภาพ มาเหิม (2556, น.58) พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 17.23 ปี ที่มีประสบการณ์ในการทำนาน้อยกว่า

1.5 ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 11.30 ปี ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 3.46 ปี ซึ่งแตกต่างกับ กฤษฎิน คำตัน (2549, น.123) พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 2.93 ปี ซึ่งมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวน้อยกว่า

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

1.6 รายได้ในภาคการเกษตร เกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือน ปี 2562 เฉลี่ย 56,504.02 บาทต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับผลงานวิจัยของเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 50,800 บาทต่อปี ซึ่งแตกต่างกับ สิรินาถ อินทวา (2560, น.70) ที่พบว่าเกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 48,582.35 บาทต่อปี อาจเนื่องมาจากรายได้มาจากภาคการเกษตร ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นที่และพืชที่ปลูก จึงส่งผลต่อรายได้ภาคการเกษตรที่แตกต่างกัน

1.7 รายได้นอกภาคการเกษตร เกษตรกรมีรายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ปี 2562 เฉลี่ย 42,420.05 บาทต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับผลงานวิจัยของเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 40,609.52 บาทต่อปี ซึ่งแตกต่างกับ สิรินาถ อินทวา (2560, น.70) พบว่าเกษตรกรมีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 7,250 บาทต่อปี ที่มีรายได้นอกภาคการเกษตรน้อยกว่า

1.8 พื้นที่ทำการเกษตร เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 16.54 ไร่ ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของชนัดท์ ศรีวิเศษ (2558, น.133) ที่พบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองที่ดินในการทำการเกษตรที่เป็นของตนเองเฉลี่ย 19.11 ไร่ แต่แตกต่างกับงานวิจัยของ เจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองที่ดินในการทำการเกษตรที่เป็นของตนเองเฉลี่ย 25.14 ไร่ และกฤษฎิน คำตัน (2549, น.123) พบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองที่ดินในการทำการเกษตรที่เป็นของตนเองเฉลี่ย 38.96 ไร่ ที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมากกว่า

1.9 พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 7.62 ไร่ ซึ่งใกล้เคียงกับอาภรณ์ จำเนียรกุล (2549, น.50) ที่พบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 8.09 ไร่ และเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรมีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 9.17 ไร่ อาจเนื่องมาจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ประณีตกว่าการปลูกข้าวทั่วไป เกษตรกรจำเป็นต้องมีความสนใจ ตั้งใจจริงและพร้อมที่จะปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ขยัน หมั่นตรวจถอนพันธุ์จนสม่ำเสมอ โดยมีพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่ พื้นที่ไม่มากเกินไป จะได้มีเวลาตรวจถอนพันธุ์ปน อีกทั้งยังมีสอดคล้องกับจำนวนแรงงานในครัวเรือนในการปฏิบัติและการดูแลเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.10 แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา เกษตรกร ร้อยละ 68.7 ใช้น้ำฝนในการทำนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเจตพนธ์ สมศรีมี (2560, น.96) พบว่าเกษตรกรทั้งหมดใช้น้ำฝนในการทำนา และอาภรณ์ จำเนียรกุล (2549, น.51) ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนในการทำนา เนื่องจากการทำนาในประเทศไทยมีวิธีการเขตกรรมปลูกข้าวแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้น้ำซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 นิเวศน์ คือ ใช้น้ำฝน และน้ำจากแหล่งน้ำผิวดินหรือชลประทาน การปลูกข้าวในพื้นที่อาศัยน้ำฝนการควบคุมปริมาณน้ำ หรือจัดการน้ำในแปลงนาให้มีความสัมพันธ์กับช่วงอายุการเจริญเติบโตของข้าว อีกทั้งการใช้น้ำฝนในการทำนาเป็นการไม่เพิ่มต้นทุนการผลิต พึ่งพาอาศัยน้ำตามธรรมชาติ

1.11 ความเพียงพอของแหล่งน้ำ เกษตรกรร้อยละ 86.6 มีแหล่งน้ำไม่เพียงพอต่อการทำนา เนื่องจากการทำนาต้องการน้ำอย่างน้อยไม่น้อยกว่า 1,000 มิลลิเมตร ต่อการระยะการเจริญเติบโตข้าวอายุ 130-160 วัน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนในการทำนา ผู้ปลูกข้าวในเขตใช้น้ำฝนจะต้องทราบและศึกษาสภาพภูมิอากาศ ในพื้นที่แต่ละแหล่งปลูกเป็นอย่างดีเพื่อจัดการปลูกภายใต้ความสัมพันธ์ของดิน น้ำ พืช เป็นไปอย่างใกล้ชิดมาก เพื่อให้การผลิตข้าวประสบความสำเร็จ แต่ในบางปีก็เกษตรกรประสบปัญหาสภาพการแปรปรวนของฝน เช่นฝนตกน้อยหรือมากเกินไป หรือมีการกระจายตัวของฝนไม่สม่ำเสมอ ก็อาจส่งผลกระทบต่ออายุการเจริญเติบโตของข้าวและมีผลทำให้ได้รับผลผลิตต่ำ ดังนั้น น้ำจึงเป็นปัจจัยการผลิตข้าวขั้นพื้นฐานสำคัญที่เกษตรกรจะต้องมีการจัดการน้ำสำหรับการปลูกข้าวในระดับเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

2. การผลิตการส่งเสริมและการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอบ้านป่าสัก จังหวัดมหาสารคาม

2.1 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ เกษตรกร ร้อยละ 49.8 มีการปฏิบัติ 20 – 25 ข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด นั้นหมายถึง เกษตรกรมีการปฏิบัติตามแนวทางการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่ตระหนักดีถึงการใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพสูง ซึ่งการใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการให้ผลผลิต ทั้งนี้ เพราะการใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นต้นทุนการผลิตลดลงและคุณภาพของผลผลิตดีขึ้น เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิต แต่ยังคงมีเกษตรกรร้อยละ 63.2 ที่ไม่ปฏิบัติตามการใช้น้ำในแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว 2 สัปดาห์ เพื่อให้เมล็ดข้าวหรือหรือวัชพืชงอก ซึ่งเป็นการปฏิบัติของเกษตรกรน้อยที่สุด อาจเนื่องมาจาก ต้องใช้ระยะเวลานานเกินไปและการเติมน้ำในนาข้าวอาจเป็นการเพิ่มต้นทุนของเกษตรกร ซึ่งอาศัยน้ำฝนในการทำนาเมื่อฝนมาเกษตรกรจะเริ่มปักดำแล้ว แต่เกษตรกรมีการจัดการโดยการปล่อยให้เมล็ดวัชพืชงอกขึ้นมาเป็นต้นอ่อนเสียก่อนจึงปล่อยน้ำเข้านา เพื่อลดปัญหาข้าวหรือ หรือข้าววัชพืชในนา แล้วจึงไถดะ แล้วปล่อยน้ำเข้าพอให้ดินชุ่มอยู่เสมอ ประมาณ 5-10 วัน แล้วทำการไถแปรและคราด จะช่วยทำลายวัชพืชได้

2.2 การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ จากการศึกษา พบว่าเกษตรกรได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก คือ การส่งเสริมแบบกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการรวมแปลงการผลิตของเกษตรกรเป็นแปลงใหญ่จะก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิตตามที่กำหนด และสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการแข่งขันให้กับสินค้าเกษตร จึงได้กำหนดระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ที่มีการบริหารจัดการร่วมกัน ให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการผลิตเพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตลอดจนการจัดการด้านการตลาดโดยหน่วยงานภาครัฐ ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559, น. 2) นอกจากนี้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรในการรวมกันทำนาแปลงใหญ่ เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการลดการใช้ปุ๋ยเคมี หันมารวมกันผลิตปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมักใช้ทดแทนปุ๋ยเคมี ใช้สารชีวภัณฑ์ขับไล่แมลงแทนการใช้สารเคมี เป็นการลดต้นทุนใช้วิถีธรรมชาติ ช่วยสร้างระบบนิเวศที่ดีให้เกิดขึ้นในแปลงนา สร้างความปลอดภัยให้กับเกษตรกรและผู้บริโภค

3. ปัญหาเกี่ยวกับการผลิต การส่งเสริมและการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในอำเภอบ้านป่าสัก จังหวัดมหาสารคาม

3.1 ปัญหาด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ดังนี้ ปัญหาด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาอยู่ในระดับมากใน 4 ด้าน ได้แก่

1) การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งปัญหาในการปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่พบปัญหามากที่สุด คือ ค่าใช้จ่ายในการใช้ปุ๋ยทำนาข้าวสูง เนื่องจากแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าวเกษตรกรต้องการให้ได้เมล็ดข้าวคุณภาพดี ในการปรับเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เกษตรกรบางรายยังไม่พอใจในผลผลิตที่ผ่านมาเกษตรกรมีความเชื่อว่าถ้าใส่ปุ๋ยมาก จะทำให้ผลผลิตสูง

2) การเก็บเกี่ยว พบว่า ปัญหาในการเก็บเกี่ยวที่เป็นปัญหามาก คือ ค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวสูง เนื่องจากในปัจจุบันราคาแรงงานในการเก็บเกี่ยวสูงขึ้น อีกทั้งจำนวนแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรที่เฉลี่ย 3.07 คน ซึ่งเกษตรกรมีพื้นที่ทำ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

การเกษตรเฉลี่ย 16.54 ไร่ ซึ่งจำนวนแรงงานไม่เพียงในการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยว ซึ่งนับวันแรงงานทางด้านการเกษตรจะขาดแคลนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองมีสูง และเนื่องจากแต่ละกรรมวิธีการนวดข้าวต้องใช้แรงงานมากและผ่านหลายขั้นตอน ปัญหาการเสียค่าจ้างทั้งจากการเก็บเกี่ยวและการนวดข้าวที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการขาดแคลนแรงงานทางด้านการเกษตร ปัญหาการสูญเสียทั้งปริมาณ และคุณภาพของข้าวเปลือกหลังจากการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจึงหันมาใช้บริการรถเกี่ยวข้าวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการทำนาแปลงใหญ่มีข้อดีเกิดการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาคีที่หลากหลาย โดยเฉพาะกรมการข้าวที่เข้ามาส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องเกี่ยวข้าวและนวดข้าวต้นแบบ เพื่อลดการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวซึ่งปัญหานี้อยู่ระหว่างการพัฒนาของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

3) การเตรียมพื้นที่ พบว่า ปัญหาในการเตรียมพื้นที่อยู่ในระดับมาก คือ พื้นที่นาเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ ซึ่งปัญหานี้เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ จึงมีความเสี่ยงสูงจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติ แต่เกษตรกรมีการจัดการด้วยเตรียมความพร้อมและป้องกันก่อนเกิดภัย อาทิเช่น การใช้เชื้อราบิวเวอเรีย บาสเซีย (Beauveria bassiana) ทำลายแมลงศัตรูพืชหลายชนิด เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยไฟ เพลี้ยอ่อน เป็นต้น การติดตามข่าวสารการพยากรณ์อากาศ และปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำ การรวมกลุ่มทำนาแปลงใหญ่ทำให้เกษตรกรรับรู้ข่าวสารได้อย่างทั่วถึง เกษตรกรมีการเตรียมความพร้อมรับภัยธรรมชาติ

4) วิธีการปลูกข้าว พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ ปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่เพียงพอ เนื่องมาจากวิธีการปลูกไม่เหมาะสม เช่น ใช้วิธีหว่าน จำเป็นต้องใช้เมล็ดพันธุ์มาก ทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอให้กับสมาชิกนาแปลงใหญ่ ซึ่งในการจัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์ที่ดีและมีคุณภาพต้องใช้วิธีการปักดำ ทางกลุ่มจึงมีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการขยายพื้นที่จัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร และสามารถขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับชุมชนได้ อีกทางหนึ่งในการแก้ปัญหาโดยการประสานความร่วมมือในการเข้าร่วมกับธนาคารเมล็ดพันธุ์กับศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่ เพื่อขอยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวและคืนเมล็ดพันธุ์หลังได้รับผลผลิต

3.2 ปัญหาด้านการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ พบว่า

1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล อยู่ในระดับปานกลาง คือ ระยะทางจากสำนักงานเกษตรอำเภอถึงกลุ่มนาแปลงใหญ่มีระยะทางที่ไกล การที่จะส่งเสริมแบบรายบุคคลจะไม่ทั่วถึง จึงได้นำการส่งเสริมแบบกลุ่มเข้ามาใช้ในกระบวนการส่งเสริมเพื่อลดปัญหานี้ อีกทั้งการรวมกลุ่มยังสามารถช่วยให้เกษตรกรร่วมกันรับรู้ปัญหาและแก้ปัญหาาร่วมกันได้อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง คือ ขาดการศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรมีความต้องการไปศึกษาดูงานในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ต้นแบบ ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าศึกษาดูงานในแปลงสาธิตของศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่ หรืออำเภอใกล้เคียง รวมทั้งการศึกษาดูงานในศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของทางราชการ ซึ่งสอดคล้องกับพหุศาสตร์ อังกฤษ (2560 น. 4-41) วิธีการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล (Group Method) เป็นการส่งเสริมแก่กลุ่มบุคคลจะให้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้รับการส่งเสริม จากขั้นสนใจ (Interest) ไปสู่การทดลองทำดู (Trial) และ หากเป็นที่พอใจแล้ว ก็อาจไปถึงขั้นยอมรับ (Adoption) การส่งเสริมแบบกลุ่มสามารถจะพิจารณาวิธีการที่มีประสิทธิภาพและนิยมใช้มาก การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip of Study Tour) เป็นวิธีการจัดการส่งเสริมที่เพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้รับการส่งเสริมได้เป็นอย่างดีวิธีหนึ่ง เพราะผู้ร่วมในการศึกษาและดูงานจะมีโอกาสได้พบเห็นผลงานของผู้อื่นซึ่งได้ทำสำเร็จแล้ว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

3) การส่งเสริมแบบมวลชน อยู่ในระดับปานกลาง คือ ปัญหาสัญญาณอินเทอร์เน็ต ดังนั้น นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรมีการปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการส่งเสริมโดยการติดต่อทางโทรศัพท์ (Telephone calls) สามารถช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วและลดเวลาและระยะทางในการติดต่อของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรได้ดียิ่ง (พงษ์ศักดิ์ อังสิทธิ์, 2560 น. 4-41)

3.3 ปัญหาด้านการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ พบว่า ปัญหาขาดเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว อยู่ในระดับมาก การรวมกลุ่มทำนาแปลงใหญ่เกษตรกรจะมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากกว่าเกษตรกรทั่วไป ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการแข่งขันให้แก่เกษตรกร โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและเกษตรกร และได้ปรับกระบวนการทำงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กำหนดให้ทุกหน่วยงานบูรณาการลงทำงานในพื้นที่เดียวกัน (แปลงใหญ่) เพื่อสนับสนุนเกษตรกรตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานและความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้ได้ประสานงานกับภาคเอกชนสนับสนุนการพัฒนาแปลงใหญ่โดยเฉพาะในด้านการตลาดและการบริหารจัดการแบบแปลงใหญ่ การที่จะให้เกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นสมาชิกนาแปลงใหญ่สามารถบริหารจัดการผลผลิตข้าวร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีเงินทุนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรในแปลงใหญ่สามารถนำไปพัฒนากิจกรรมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการผลิต และการตลาด ที่จะนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีโครงการสนับสนุนสินเชื่อ จึงเป็นการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อใช้ในการผลิตและการซื้อปัจจัยการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

4. แนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกร นาแปลงใหญ่ ในอำเภอบัวปทุม จังหวัดมหาสารคาม

1) ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ สรุปได้ดังนี้ ความต้องการแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเตรียมพื้นที่การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดพันธุ์ปน และวิธีการปลูกข้าว ซึ่งในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรได้มีการฝึกอบรมตามกระบวนการเรียนเกษตรกรครบทั้ง 7 ขั้นตอน รวมทั้งการฝึกปฏิบัติ แต่เกษตรกรยังมีความต้องการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรจึงต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีและนวัตกรรม เข้ามาใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้ใหม่ๆ รวมทั้งการถอดองค์ความรู้จากเกษตรกรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเป็นองค์ความรู้ให้กับสมาชิกนาแปลงใหญ่ นอกจากนี้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรมีการส่งเสริมในรูปแบบของการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visiting System Approach) โดยเป็นรูปแบบของระบบมุ่งที่จะให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ใกล้ชิดเกษตรกร โดยการเยี่ยม และให้คำแนะนำแก่เกษตรกรและนำปัญหามาสู่การแก้ไขอย่างเป็นระบบ (พงษ์ศักดิ์ อังสิทธิ์, 2560 น. 4-37) นอกจากนี้การรวมกลุ่มตามระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ ส่งผลให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มเกษตรกรที่ให้มีการผลิตแบบกึ่งพาณิชย์ (Commercial Farming) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาการเกษตรกลุ่มนี้เป็น Smart Farmer สามารถนำนโยบายและเทคโนโลยีไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรของตนเองได้อย่างยั่งยืน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

2) ข้อเสนอแนะแนวทางการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่ สรุปได้ดังนี้ ด้านการสนับสนุนเกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด คือ ด้านการตลาด ควรสนับสนุนตลาดรองรับ ในการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวจำเป็นต้องผ่านการรับรองเมล็ดพันธุ์จากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ แต่เกษตรกรบางส่วนไม่สามารถจำหน่ายได้ เนื่องจากยังไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ดังนั้น ควรส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ ข้าว รวมทั้งการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เมล็ดพันธุ์ที่สะอาด สร้างความน่าเชื่อถือให้กับเกษตรกรที่จะซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวไปใช้ ด้านการตลาดประสานร่วมกับหน่วยงานภาคเอกชน เพื่อขยายตลาดในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

1.1.1 สำนักงานเกษตรจังหวัด

1) ด้านการผลิต จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรพบปัญหาแหล่งน้ำไม่เพียงพอต่อการทำนา เนื่องจาก เกษตรกรอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำนา ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมการจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่การเกษตรเข้าสู่การทำ โคก หนอง นา โมเดล เพื่อให้สามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมทั้งการประสานเสนอการพัฒนา หนองน้ำหรือแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเข้าสู่แผนพัฒนาจังหวัด โดยการ

- ขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก)
- ขุด คลองไส้ไก่ หรือคลองระบายน้ำรอบพื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยขุดให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อให้ น้ำกระจายเต็มพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น
- พัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ทั้งการขุดลอก หนอง คู คลอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และ เพิ่มการระบายน้ำยามน้ำหลาก

2) ด้านการสนับสนุน จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะในการสนับสนุนเครื่องจักรกล เกษตร รวมทั้งข้อเสนอแนะในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในการจัดจ้างเหมารถแทรกเตอร์เพื่อไถเตรียมดินให้กับสมาชิกในราคาที่เป็นธรรม และมีการจัดจ้างเครื่องจักรกลในการเกี่ยวนวดข้าวให้แก่สมาชิกในราคาที่เป็นธรรม โดยเสนอความต้องการผ่าน คณะกรรมการขับเคลื่อนงานนโยบายสำคัญและการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรระดับจังหวัด (Chief of Operation : COO) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ดำเนินงานผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการผลิตเพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี ราคาถูก และการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เช่น เครื่องจักรกล การเกษตร (Motor Pool) เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการผลิตสินค้าเกษตร

3) สำนักงานเกษตรจังหวัดประสานงานกับภาคเอกชนให้เข้ามาซื้อผลผลิต มีตลาดรองรับผลผลิตได้

4) สำนักงานเกษตรจังหวัดมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ (นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร) ไปดำเนินการ เพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกรให้สะดวกมากขึ้น เช่น โทรศัพท์ ไลน์ เจ้าหน้าที่ควรออกมาเยี่ยม เยียนเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่ควรออกมาเยี่ยมเยียนเกษตรกรทุกราย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายกรมส่งเสริม การเกษตรในการใช้การส่งเสริมในรูปแบบของการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visiting System Approach)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

เพื่อมุ่งพัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการเพิ่มผลผลิตในฟาร์มของแต่ละบุคคล โดยเป็นรูปแบบของระบบมุ่งที่จะให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ใกล้ชิดเกษตรกร โดยการเยี่ยม และให้คำแนะนำแก่เกษตรกรและนำปัญหาไปสู่การแก้ไขอย่างเป็นระบบ

1.1.2 สำนักงานเกษตรอำเภอ

การศึกษาพบว่า ความต้องการแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรนาแปลงใหญ่อยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้านได้แก่ การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเตรียมพื้นที่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดพันธุ์ปน และวิธีการปลูกข้าว และเกษตรกรมีความต้องการแนวทางในการส่งเสริมแบบกลุ่มในการไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ดังนั้น สำนักงานเกษตรอำเภอ ควรมีการส่งเสริมดังนี้

- 1) เกษตรกรควรมีการส่งเสริมให้มีการไปศึกษาดูงานในแปลงสาธิตที่มีการปฏิบัติครบทั้ง 7 ขั้นตอน โดยเฉพาะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- 2) ส่งเสริมการนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติดูแลรักษาที่ดี
- 3) ส่งเสริมการผลิตปัจจัยการผลิต เพื่อลดปัญหาปัจจัยการผลิตราคาสูง รวมทั้งการเกิดแรงจูงใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.2 เกษตรกร

การศึกษาพบว่า แหล่งน้ำไม่เพียงพอ เกษตรกรต้องมีการเตรียมความพร้อมและแก้ปัญหาด้านแหล่งน้ำ โดยการปรับเปลี่ยนการทำนาโดยการให้น้ำแบบประหยัดหรือให้น้ำบางส่วน (Partial irrigation) โดยใช้เทคนิคการให้น้ำแบบเปียกสลับแห้ง (Alternate wetting and drying: AWD) การผลิตข้าวด้วยรูปแบบการจัดการ น้ำแบบเปียกสลับแห้ง (AWD) ข้อดี คือ 1) ลดปริมาณการใช้น้ำลงได้ร้อยละ 20-50 2) ลดการปล่อยก๊าซมีเทนลงได้ร้อยละ 8-30 3) ลดค่าน้ำมันเชื้อเพลิงลงได้ร้อยละ 30 4) ลดการระบาดของแมลงศัตรูข้าว 5) รากข้าวเจริญดี ดูดซับธาตุอาหารได้ดีขึ้นทำให้ใส่ปุ๋ยน้อยลง นอกจากนี้ เกษตรกรควรขุดเจาะน้ำบาดาล ขุดลอกคลองเพื่อรองรับน้ำในหน้าฝน เพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอในการทำนา

1.3 การทำงานเชิงบูรณาการ

การส่งเสริมในระบบแปลงใหญ่ จำเป็นต้องมีการทำงานเชิงบูรณาการ ร่วมกันระหว่างเกษตรกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต ตลอดโซ่อุปทาน และสอดคล้องกับระบบส่งเสริมการเกษตร (T&V System) หน่วยงานภาคเอกชนสนับสนุนด้านการตลาด และการพัฒนาคุณภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร เช่น การแปรรูป การเพิ่มมูลค่า การปรับปรุงคุณภาพผลผลิต การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผ่านระบบสารสนเทศ นอกจากนี้ควรส่งเสริมการจัดทำแปลงเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพื่อเป็นการทดสอบหรือสาธิตเทคโนโลยีในประเด็นที่เกษตรกรต้องการทราบหรือเทคโนโลยีที่ต้องการชักชวนให้เกษตรกรพัฒนา ภายใต้ความเห็นชอบของสมาชิก และบูรณาการกับหน่วยงานวิชาการในพื้นที่ อาทิเช่น กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน มหาวิทยาลัย เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของเกษตรกรในการไม่ปฏิบัติในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในเชิงคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ถูกต้องตามวิธีการปฏิบัติเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

2.2 ควรศึกษาด้านการพัฒนาารูปแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยเกษตรกรเชิงบูรณาการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และเพิ่มความมั่นใจในเมล็ดพันธุ์แก่ผู้ใช้ เป็นรูปแบบที่มีการผลิตที่ผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรของแต่ละพื้นที่ มีการตรวจรับรองโดยการตรวจประเมินตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี

2.3 ควรมีการศึกษาการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตและควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตลอดจนพัฒนารูปแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). *คู่มือการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่*. กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กฤษฎิ์ณ คำตัน. (2549). ศักยภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครราชสีมา ในอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.

จุฬาลักษณ์ ทิวระโทก. (2558). ปัญหาและความต้องการพัฒนาการประกอบอาชีพปลูกผัก ของเกษตรกรตำบลบึงบอน อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

เจตพนธ์ สมศรีมี. (2560). แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิก

โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.

ชนันท์ ศรีวิเศษ. (2558). การจัดการห่วงโซ่อุปทานข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.

พงษ์ศักดิ์ อังสิทธิ์. (2560). วิธีส่งเสริมการเกษตร. ในประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (น. 4-17). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์.

สนธิลา บุญมาก. (2557). การส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สิริภพ มาเต็ม. (2556). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี

สิรินาถ อินทวาท. (2560). ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวตามมาตรฐานเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกรสมาชิกนาแปลงใหญ่ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

อาภรณ์ จำเนียรกุล. (2549). การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.